

## Intro



De rest van dit kunstwerk vind u in de rubriek In het Park.

De kerstlampjes in de Jan Van Rijswijcklaan, ze fonkelden weer, zelfs tot eind januari.

Qua aantal kerstbomen deden even huisnummers, 28-144, het aanzienlijk beter in aantal dan oneven nummers, maar, er waren er daar nogal wat zonder lichtjes. De oneven nummers veroorzaakten veel kerstplezier met een zee van lichtjes vnl. bij 2 groepen van burens: nrs. 45, 59, 61 en 133, 149, 153.

Hier en daar hingen adventskransen op voordeuren. Daarover meer in de rubriek Wist u Dat.

Inge doet verslag over activiteiten van de Buurtkring.

Wat hebben ILSA, nyckelharpa's en 26 april met elkaar gemeen?

Bijdrage van Alex Elaut:

“Onze buurt heeft de laatste maanden van 1832 een woelige periode gekend met de beschieting van de Citadel. Meer dan 65000 Franse soldaten verbleven hier.

Marc van Acker stuurde ons een boeiende tekst en foto van een schilderij van de belegering van de citadel.

En Marcel Windey ontdekte een notarisakte met het buitenverblijf van Generaal Chassé.

Als primeur mogen we het eerste gedeelte van de studie van de oud-burgemeester van Berchem, Peter Raats, over twee grafzerken van Franse officieren aan de Sint-Willibrorduskerk publiceren.”

Straatnamen historiek

Ons park blijft voor verrassingen zorgen.

NELLY BONGERS

---

## Inhoud

Intro .....	1
Inhoud .....	2
Activiteiten Buurtkring Hertoghe .....	2
Licht en duisternis in de klassieke muziek door Frank Mahieu.....	4
Winterdrink Buurtkring Hertoghe – 26 januari.....	4
Nieuws van de buurtcoach .....	6
Historiek van de straatnamen in onze buurt.....	8
Dit is uw buur .....	9
Geschiedenis van de buurt – Alex Elaut .....	15
Wist u dat .....	32
In ons park.....	34
Uit in de buurt .....	37
En nog een paar foto's.....	38

---

## Activiteiten Buurtkring Hertoghe

*Buurttentje – dinsdag 11 februari om 19 uur in de Grave*

### Menu

Een garnalcocktail

\*\*\*\*

Kabeljauw haas met sausje van jonge prei en gratin.

\*\*\*\*

Tiramisu.

Wijn en water inclusief.

**Prijs 55 euro.**

**Deelnemen kan door je in te schrijven via [inge.melis@nottebohm.be](mailto:inge.melis@nottebohm.be)  
uiterlijk voor dinsdag 4 februari of bij Inge Melis 0485 23 05 31**

Betalen kan op de dag zelf en enkel cash - 55 euro per persoon.

[De Grave](#), Van Schoonbekestraat 186, 2018 Antwerpen

*Geleid bezoek achter de coulissen van de Roma  
zaterdag 15 maart om 10u30*



Een bezoek aan de vele plaatsen waar u als publiek nooit komt: de keuken, de toneeltoren, de projectiekamer, de backstage, .... En op die plaatsen waren wel Nick Cave, Nana Mouskouri, Bart Peeters, La Esterella, Clouseau, Julien Clerc, .... Jullie dus ook!

Frank Mahieu is al 20 jaar vrijwilliger in deRoma. Hij zal u ‘alles’ over deze iconische zaal vertellen.

3

Een boeiend verhaal hoe het project Roma evolueerde van een ruïne tot een internationaal erkend muziekcentrum. Maar ook een hartverwarmend verhaal over integratie, restauratie, opwaardering van een probleemwijk.

**Praktisch:**

Welkom in AMOR, Turnhoutsebaan 288, 2140 Borgerhout.

De koffie zal klaar staan vanaf 10:00

Rondleiding vanaf 10:30 tot 12:00

Deelname in de onkosten: 8€ ter plaatse cash te betalen.



*Aquarellen met Frank*

14/2 en 21/2 en verder nog af te spreken  
telkens om 15u00 in “de ceder”  
Nottebohm Wzc

*Handwerkclub*

elke dinsdag om 15u00 in  
“de Brabozaal” Nottebohm  
Wzc



*Koffie Hertoghe*

31 januari, 28 februari, 28 maart, 25 april  
telkens om 15u00 in “Café Biart” Nottebohm Wzc



## Licht en duisternis in de klassieke muziek door Frank Mahieu

Er waren weer nieuwe mensen die de weg naar Nottebohm hadden gevonden.

Tijdens zijn alweer derde novemberlezing vertelde Frank het een en ander over **licht en duisternis in de klassieke muziek**.

Aan de hand van zes voorbeelden liet hij ons horen hoe componisten zoals o.a. Haydn, Schumann, Händel en Strauss zonsopgangen en zonsondergangen evoceerden. Fascinerend hoe componisten iets visueels toch auditief weergeven.

Zijn publiek genoot met volle teugen.

We kijken uit naar een volgende novemberlezing in 2025.



4

## Winterdrink Buurtkring Hertoghe – 26 januari

De materiaalboxen van de stad stonden klaar. Het opstellen is een peulenschil geworden voor het geoefende Kernteam. In een mum van tijd werden stoelen en tafels versleept en tenten en zeilen met 15 kg. zware verankeringsijzers vastgezet.







Annemie, waar zijn de nootjes?

Erwtensoepp stond om 10 u. al te pruttelen. Cava, frisdrank en toebehoren... de containers voor choco en soep, alles werd na jaren ervaring probleemloos aangevoerd. Nu was het wachten op burens die de kou trotseerden.

5



Kristin had op de valreep Trio DaLa nog weten te boeken. Hun gitaar, basgitaar en klarinet “brengen relaxte ritmes in een intieme sfeer en nemen luisteraars mee naar warme zomeravonden aan het strand, waar jazzimprovisaties de kustlijn raken. De invloed van ieders achtergrond geeft hun muziek kleur. Ze spelen eigen nummers met invloeden uit verschillende stijlen zoals Bossa Nova, Rumba, Hiphop en Jazz.

Ze gaan verder dan de standaard maatsoorten en experimenteren met verschillende ritmes, maar ondanks de complexiteit blijft het voor het publiek een gemakkelijk beluisterbare ervaring.”

Dit commentaar van een vorig optreden is exact wat ze voor ons brachten. Petje af voor het spelen zonder handschoenen met geheid verkleumde vingers. Iedereen genoot ervan met volle teugen.



De bakken werden om 4u30 zoals gepland weer gevuld met al het materiaal en om 5 uur leek het alsof er die namiddag niets gebeurd was. De afwas moest nog wel gedaan. Met Annemie, Monique en Berthy's expertise en Kristin's vaatwasser, werd dit ook een fluitje van een cent. Het Kernteam is zo bedreven geworden in het organiseren dat we ons als groep kunnen verhuren voor het verzorgen van buurtfeestjes elders!

Zegt het voort aanwezig want we zijn er weer later dit jaar voor een herhaling. Er is plaats voor veel meer burens.

NELLY BONGERS

---

## Nieuws van de buurtcoach

De activiteiten in Nottebohm die ook toegankelijk zijn voor de buurt blijken goed in te spelen op de nood van enkele burens. Alle activiteiten hier benoemen waarvoor ook de buurt welkom is zou ons te ver leiden, maar als je interesse hebt, check dan vooral maandelijks onze huiskrant Nottebohm Actueel. Terug te vinden in Café Biart of op de [website](#). Daar vind je trouwens ook de voorbije edities van de [Hertoghe Actueel](#) terug.

Verder hebben een aantal organisaties hun thuisbasis in Nottebohm gevonden waardoor de activiteiten ook toegankelijker zijn voor de burens.

- **Parkinson Contactgroep "Groot Antwerpen"**  
**bijeenkomsten in Nottebohm** – inschrijven verplicht  
maandag 17 februari – Notaris Roctus over Zorgvolmacht, erfenis en legaten

Info of interesse in activiteiten van de [Parkinson Contactgroep](#)?  
Coene Maria, GSM 0499 18 68 81 of mail [coenemaria@telenet.be](mailto:coenemaria@telenet.be)  
Raymond Thilemans, GSM 0475 42 52 29 of [ray.thilemans@parkinsonliga.be](mailto:ray.thilemans@parkinsonliga.be)



- **De Vlaamse Actieve Senioren "Antwerpen Centrum"**  
**bijeenkomsten in Nottebohm**  
Donderdag 27 februari – lezing Gezond eten, gezond ouder worden – inschrijving verplicht

Info of interesse in [activiteiten van VI@s](#)?  
Gerda De Ryck, GSM 0496 52 40 82 of mail: [vlasantwerpen@gmail.com](mailto:vlasantwerpen@gmail.com)



Onduidelijkheden of vragen in deze rubriek? Stel ze gerust.

De cultuurkalender voor de maand februari ziet er zo uit.

## NOTTEBOHM

### Buurt & cultuur februari 2025



**GRATIS & VRIJE TOEGANG**  
BUURTKRING  
HERTOGHE

**Elke dinsdag** **Handwerkclub**  
15u00: breng je eigen handwerkje mee of kom gewoon een kop koffie drinken

**Lichtmis pannenkoeken**  
14u30: in de nottebohmzaal

**3**

**GRATIS & VRIJE TOEGANG**

**11** **Buurttentje Hertoghe**  
19u00 in de Grave – inschrijven verplicht – inge.melis@nottebohm.be

**INFO EN INSCRUIVEN VIA BUURTKRING**

**Aquarellen met Frank**  
15u00: leer aquarellen of vervolmaak je kennis – de Linde

**10 & 24**

**GRATIS & VRIJE TOEGANG**  
BUURTKRING  
HERTOGHE

**17** **Lezing Parkinsonliga: Notaris Rochtus over erfenis, zorgvolmacht, legaten – 14u00 – inschrijven**

**INFO EN INSCRUIVEN VIA PARKINSONLIGA**

**Muziekclub VI@s: U vraagt wij draaien**  
14u00: Nottebohmzaal - inschrijven

**21**

**INFO EN INSCRUIVEN VIA VI@s**

**27** **Lezing VI@s: Dr. De Maerteleire Gezond eten, gezond ouder worden**  
14u00: Nottebohmzaal - inschrijven

**INFO EN INSCRUIVEN VIA VI@s**

**Koffie Hertoghe**  
15u00: samen bijpraten met een kop koffie en gebak

**28**

**GRATIS & VRIJE TOEGANG**

MEER INFO EN EXTRA ACTIVITEITEN OP DE WEBSITE VAN NOTTEBOHM WZC  
Nottebohm Wzc, Biartstraat 2, 2018 Antwerpen



Inge Melis

Coördinator Wonen en Leven Nottebohm WZC

Buurtcoach Hertoghe

**NOTTEBOHM**  
Care

T 0485 23 05 31 (kantooruren - niet op woensdag)

Biartstraat 2 - 2018 Antwerpen

[www.nottebohm.be](http://www.nottebohm.be) | [inge.melis@nottebohm.be](mailto:inge.melis@nottebohm.be)



---

## Historiek van de straatnamen in onze buurt

### Generaal Lemansstraat

Voorheen Oude Mechelse Baan.

Deze brede heirweg werd omstreeks 1840 een flink stuk versmald om dan anno 1887 opnieuw verbreed te worden.

Tot in 1912 lag deze straat volledig op grondgebied Berchem.

In datzelfde jaar werd de grens Antwerpen-Berchem verlegd van de Karel Oomsstraat naar deze straat.

Na de eerste wereldoorlog werd Generaal Lemans (Luik, 1851- 1920) vereerd met de huidige straatnaam. Hij speelde een belangrijke rol in de verdediging van Luik.

### Karel Oomsstraat

Voorheen Wilrijksebaan, Warandestraat.

Karel Ooms (Dessel, 1845 - Cannes, 1900) was een leerling van Nicaise de Keyser, een belangrijke romantische schilder en directeur van de Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen.

Karel Ooms schilderde voornamelijk portretten, genre- en historische schilderijen. Tijdens zijn reizen door Europa en het Midden-Oosten maakte hij diverse schilderijen met oriëntalistische scènes en landschappen.

Het schilderij 'Onschuld door de wet beschermd' maakte hij in opdracht voor het assisenhof te Antwerpen.

De uiteindelijke muurschildering werd aangebracht in 1891.

De as Beukenlaan-Karel Oomsstraat-Elisabethlaan heette oorspronkelijk 'weg van Wilrijk naar Antwerpen' en later 'Wilrijksebaan'.

Toen de grens Antwerpen-Berchem werd aangepast, kreeg het stuk

tussen de vesten en het Warandepark, bij koninklijk besluit

van 1912, de huidige naam.

FRANK MAHIEU



*Muziekinstrumentenbouwers*

*ILSA – de Internationale Lutherie School Antwerpen*



Naast het Provinciehuis ligt het prachtige herenhuis “Het Parkhuis”. Via de trappen aan de achterkant, stap ik binnen bij ILSA, Campus Parkhuis. Het was even zoeken om niet terecht te komen in de gevangencellen, overblijfsels van de jeugdrechtbank die hier eens was gehuisvest.

**ILSA, de Internationale Lutherie School Antwerpen.** De school, een unieke opleiding in de Benelux, is volledig aangepast om muziekinstrumentenbouwers een moderne en inspirerende leeromgeving te bieden. Een voltijdse opleiding met individuele begeleiding door een gereputeerd leerkrachtenteam. Studenten krijgen de kans om nieuwe creaties te maken en historische instrumenten te restaureren.

Etymologie, het woord luthier is oorspronkelijk Frans en komt van luth, het Franse woord voor luit.

In september 2024 nam ILSA haar intrek in het gerenoveerde Parkhuis. Het pand dateert uit 1896 - Charles Good gaf de bouwopdracht. Het gebouw heeft door de jaren heen diverse functies gehad binnen de provincie. Na de oorlog wordt de provincie in 1950 eigenaar van hotel Good-Engels en brengt er tijdelijk het kabinet van de gouverneur onder. In 1974 kan de stad Antwerpen het gebouw nog redden van de sloophamer. Het wordt vervolgens ingericht als krijgswaardie en later dus als jeugdrechtbank. In afwachting van de nieuwe provincietoren zijn de gedeputeerden en de gouverneur van de provincie Antwerpen in 2013 er opnieuw neergestreken. Met de komst van ILSA krijgt het prachtige herenhuis weer een nieuwe bestemming. avANT betreft de 2<sup>de</sup> verdieping waar Nederlands wordt gedoceerd aan anderstaligen.

Ik vind uiteindelijk Johan Hertogs, (links op de foto) hoofd van de opleiding, technisch adviseur en actief instrument bouwer. Johan is er net achter gekomen dat hij verwant is aan

de architect van het gebouw waar hij nu werkt. Alex, misschien iets voor jou om op te volgen?



Ik word meteen in het diepe gegooid en geconfronteerd met een aantal hoofden gebogen over werkbanken vol met stukken van tokkel- en strijkinstrumenten en gerelateerde gereedschappen. Er wordt geconcentreerd gewerkt in absolute stilte. Het was al laat in de middag en enkele leerkrachten waren al naar huis maar hun studenten blijven doorwerken aan hun instrument. De leraren hebben elk hun eigen specialiteit: technisch tekenaar, muziekgeschiedenis, restauratie van strijk- of tokkelinstrumenten... - restaureren wordt onderwezen in het laatste jaar van de opleiding.





Johan legt uit dat ILSA een onderdeel is van PTS (Provinciale Scholen voor Tuinbouw en Techniek), Campus Boom. Voor STEM-Wetenschappen en STEM-Technieken (Science, Technology, Engineering, Mathematics) kun je daar terecht.

De ILSA studenten zijn zo'n 20 tot 22 jaar oud en hebben dus al een diploma van iets. Ze beginnen hier opnieuw als bouwer van instrumenten met snaren - sommigen hebben een muziek achtergrond. Ze zijn natuurlijk super blij met hun nieuwe inspirerende locatie Campus Parkhuis, ook vanwege de kot- en uitgaansmogelijkheden van de stad. Johan moet nu wel heel wat verder rijden om op zijn werk te komen.

De helft van de studenten komt uit het buitenland, uit alle windstreken: Europa – Nederland, Zweden, Duitsland, Denemarken - Nieuw Zeeland, Mexico, Alaska... hetgeen getuigt van het goede niveau van de opleiding, wereldwijd gerenommeerd. Er zijn wat zorgen voor het speciale statuut dat nodig is om iedereen een visum te garanderen.

Alles begint met de keuze van houtsoort. Een zoektocht naar het optimale geluid, optimale resonantie van het bovenblad, harder en dichter soort hout, hoge stijfheid, laag gewicht. Het bovenblad maakt de klank. Voor de strijkinstrumenten: viool, altviool, cello wordt veelal esdoorn of vurenhout gebruikt, voor de tokkelinstrumenten: gitaar, - akoestisch niet elektrisch – luit, romantische gitaar, banjo, is het esdoorn, kersenhout, notenhout... ILSA koopt hout aan in Italië en Zwitserland en selecteert houtzagerijen. Snaren, ook belangrijk, komen uit de Geuzestraat, gereedschap vaak uit het buitenland.



Walter uit Zweden is aan het werk met vurenhout en ebbenhout. Hij woont in de Jan Van Rijswijcklaan.



Kistje ook zelf gemaakt!

Van de studenten is veel oog voor detail vereist, ze werken met levend materiaal, ze werken met grote schaven en heel kleine scalpels. Het is een niche markt. Een fabrieksproduct kan echter de warme klank van een ambachtelijk instrument niet evenaren.



De rozet, het delicaat stukje in het midden van een instrument, kun je zien als de ‘handtekening’ van een bouwer.

Ik realiseer me opeens dat het instrument pas uitgeteerd kan worden als het helemaal af is. Elke student bouwt één instrument per jaar. In een atelierconcert wordt op het einde van het schooljaar door professionelen de speelbaarheid en klank beoordeeld.

En dan nu de nyckelharpa. Het is een belangrijk instrument in Zweden, het stamt uit de late Middeleeuwen; het heeft nog op een Zweeds bankbiljet gestaan.

Hoe dit instrument klinkt? <https://www.youtube.com/watch?v=pLqzFCOVeRE>



Johan aan het woord:

“Al sinds mijn kinderjaren was er de fascinatie voor muziek. Op mijn 15<sup>de</sup> kreeg ik van iemand een bouwplannetje van een vlier. Hij sprak de gevleugelde woorden: "Hier, jij volgt houtbewerking dus jij kan dat zeker maken."

Dit is waar het allemaal mee begon.

De nyckelharpa leerde ik kennen in Zweden tijdens een bezoek aan het Rättvik Folk Festival in de jaren negentig. Ik zag het instrument daar voor het eerst in de handen van Olov Johansson tijdens een optreden met zijn groep Väsen. Sindsdien heeft het instrument mij niet meer losgelaten.



In 2006 bouwde ik mijn eerste nyckelharpa, een sleutelviool – nyckel is sleutel in het Zweeds. Ik heb er dit jaar negen gebouwd, steeds in functie van de keuze van de muzikant.

Het is een voorrecht om te mogen samenwerken met een internationaal gewaardeerd leerkrachtenteam, een verrijking voor mij in het opdoen van kennis en ervaring. Naast het bouwen en herstellen van nyckelharpa's maak ik ook onderdelen, mallen en toebehoren voor instrumentenbouwers.

Tijdens het bouwen is het van groot belang om de fysica van het instrument goed te begrijpen. Alleen zo kan je op zoek gaan naar de perfecte balans tussen het hout en de klank die je wil nastreven. Daarom werk ik steeds met hout van de juiste kwaliteit en ga op zoek naar de beste snaren voor elk individueel instrument.”

Nog een laatste blik in het Parkhuis. Vanaf de Elisabethlei kijk je binnen in de kelder waar ILSA's theorielessen worden gegeven en die dient als opslagplaats van vernis e.d.



Ook Johan ontkomt ter afsluiting niet aan de bekende vragen:

### **Wat ligt er op het nachtkastje?**

Geen leesmaterie, maar altijd iets om naar muziek te luisteren

### **Guilty pleasure?**

Dat is gemakkelijk, gereedschap kopen dat ik eigenlijk niet nodig heb.

### **Wat staat er op de bucket list?**

Een reisje naar IJsland en Canada.

Maar bovenaan op de lijst staat een bezoek aan Florence om een originele Stradivarius te zien.

Mijn nieuwsgierigheid was gewekt. Ik vraag niet verder en ga ook naar huis. Het internet leverde op wat ik dacht dat de interesse van Johan was. Nee dus, maar lees verder.

In de Galleria dell'Academia in Florence vind je een unieke viool in perfecte staat, in 1690 gemaakt door de beroemdste luthier in de wereld. In perfecte staat, doordat het instrument niet veel gebruikt is als gevolg van een vreemde eigenschap, een groter dan normaal klankbord? De viool is ontworpen als een luxueuze tenorviool/altviool – met inlegwerk van paarlemoer, ivoor en ebbenhout. Zij werd in commissie gemaakt als geschenk voor de Medici. Ook werden er in de loop van de jaren geen onderdelen van vervangen. Dus nog totaal in oorspronkelijke staat. In 2015 werd zij uit de kast gehaald om te bespelen bij de opening van het Viola Fest. Opmerkelijk.

Bij nazicht vertelde Johan waar hij voornamelijk in geïnteresseerd is.

“Het gaat mij eigenlijk vooral over de stradivariusviool uit 1716. Deze viool zit in dezelfde collectie in de Galleria maar is wat minder bekend. Mijn interesse is er vooral omdat deze viool het eerste model is dat onze vioolbouwers maken. In de collectie staat de naam niet vermeld maar het is de Mediceo, ook bekend als de “Medici Toscaan”. In hun collectie zit inderdaad ook een altviool en een cello van Stradivarius, beide gebouwd in 1690. Deze maakten deel uit van een quintet (2 violen, 2 altviolen en 1 cello) dat aan de familie Medici toebehoorde. Van de Mediceo weet men eigenlijk niet goed hoe die in de collectie van de familie is gekomen. Een hypothese is dat ze ter vervanging van een andere viool uit het quintet werd gemaakt. Het instrument is vooral interessant omdat het een zeer goed bewaarde viool is en ook omdat ze nog zo goed als origineel is.”

Bedankt Johan!

Benieuwd naar de nieuwe campus? Kom dan langs op de **opendeurdag op zaterdag 26 april 2025** van 10.00 tot 17.00 en ontdek zelf de inspirerende leeromgeving van ILSA.

Uw vliegende reporter

NELLY BONGERS

PS

Als uw interesse ook gewekt is, lees dan nog even verder.

Het mecca van vioolbouwers – met meer dan 200 bouwers - is Cremona, de geboorteplaats van Antonio Stradivari. In ieder restaurant, hotel en etalage vind je violen en allerlei andere soorten muziekinstrumenten. Hij bouwde er meer dan duizend die stuk voor stuk een unieke, warme klank voortbrengen – er zijn er nog zo'n 500 van bewaard gebleven. Stradivarius zelf duikt als standbeeld op tal van plekken op in de stad.

15

---

## *Geschiedenis van de buurt – Alex Elaut*

Toeval bestaat. Op korte termijn drie interessante mails ontvangen over eenzelfde onderwerp.

Van de heer Marc Van Acker over een schilderij van 1832. Van de heer Marcel Windey over een notarisakte van het lusthof Chassé. Als primeur mogen we van de heer Peter Raats, oud-districtsburgemeester van Berchem (2001-2007) en voorzitter van het herdenkingscomité Frederik de Merode, zijn eerste deel publiceren over twee grafstenen van Franse Officieren die gesneuveld zijn in 1832.

### **De belegering van de citadel in 1832**

De heer Marc Van Acker stuurde me een interessante mail i.v.m. een artikel in het Zondagsblad van rond 1930.

Het artikel gaat over een groot schilderij over de beschieting van de Antwerpse citadel in 1832. Het schilderij is geschilderd door een zekere Jean-Antoine-Siméon Fort (1793-1861) en wordt bewaard in de reserves van het kasteel van Versailles. Op het schilderij zijn de lusthoven en de nieuwe Sint-Laurentiuskerk goed merkbaar. In het Leicahier 'Belpaire in de Lei' is het schilderij ook afgebeeld met beschrijving van de belangrijkste lusthoven. Linksonder is het huidige domein Hertoghe merkbaar. Wanneer we het over de Belgische Revolutie hebben van 1830 komt de bezetting van de Antwerpse Citadel tot 1832 veelal ter sprake.

### **Koning Willem I moet op 1 november 1832 zijn troepen terugtrekken uit de Citadel maar weigert dit.**

Antwerpen had in 1830 al een zware beschieting te verduren gehad onder leiding van Generaal Chassé. Op 19 november 1832 komen de eerste Franse troepen ons te hulp om de Nederlanders uit de Citadel te verdrijven. Ze waren met ongeveer 65.000 man onder bevel van Maarschalk Gérard. De 4.500 Nederlandse soldaten in de citadel werden onder vuur genomen met monstermortieren. Loopgraven werden aangelegd in de omgeving van de



Markgravelei en de lunette St-Laureis. De beschietingen starten op 4 december (Heilige Barbara, patrones van de artillerie) en de capitulatie is op 23 december (Saint Victoire).

De Nederlanders vuurden al eerder kanonschoten af om de stellingen te bemoeilijken. Resultaat 370 gesneuvelde Franse soldaten (begraafplaats Fransensplaats aan de Markgravelei) en 560 verdedigers van de Citadel. Generaal Chassé werd gevangengenomen tot 1833. Hij trekt zich nadien terug in de stad Breda waar hij als held wordt gevierd. Er is nu een Chassé kazerne, schouwburg, parking, enz. Hij had bij zijn soldaten ook bijnamen als Generaal bajonet en Papa Chassé.. Hij vocht voor de Nederlandse patriotten, de Franse revolutionairen en keizer Napoleon. In 1814 gaat hij in Nederlandse dienst en vecht tegen de Fransen en de Belgen. Voor de Nederlandse gesneuvelden werd er een monument opgericht in Ginneken (Breda) en voor de Fransen te Doornik. Dit was de locatie langs waar het Franse leger ons land is binnen gekomen. Normaal had het monument (1897) in Antwerpen moeten staan, maar het stadsbestuur weigerde het.

Foto 1: tekst Zondagsblad





Foto 2: Schilderij Jean Fort 1832 - verzameling kasteel Versailles



Foto 3: Spotprent op Generaal Chassé.  
Hij zit rustig een pijpke te roken tijdens de beschieting op Antwerpen





Foto 4: Monument te Doornik



Foto 5: Citadelmonument te Ginniken (Breda)  
De originele naamstenen van de vijf bastions van de citadel zijn in het monument ingewerkt.

Foto 6: Horace Vernet (1789-1863) Belegering van de Citadel 1832



## Generaal Chassé in de Lei

De heer Marcel Windey stuurde me enkele maanden geleden een interessante notarisakte door van 21 juni 1850 (notaris Gheysens- Antwerpen). Het betreft een Openbare Verkoop van een oud Speelhof (lot 1) verdeeld in 8 loten, *waarvan het gebouw door de bombardementen bijna geheel zijn afgeschoten en vernield. Het heeft een groten hof met gloriëtte, boomgaard en lustwater dat gedurig ververst wordt door een nevenslopende beek (Leibeek). Het hof is gelegen aan de Oude Harmonie (ook zwaar beschadigd) in de Markgravelei.* De 7 andere loten worden verkocht als bouwgrond (grens Oude Kerkstraat). Het domein wordt verkocht door Rosalia Maria Aloyse de Broyer. Zij was de weduwe van luitenant kolonel jonkheer Hijbo Everdes de Boer. Overleden in 1838 en een trouwe wapenmaker van Chassé. Hij heeft hem in vele veldslagen bijgestaan. Mevrouw de Broyer was de enige erfgename van Generaal baron Chassé. Zij werd in zijn testament opgenomen een jaartje voordat hij stierf. De Generaal is overleden op 2 mei 1849. Hij had het lusthof aangekocht op een openbare verkoping van 10 mei 1825. Vorige eigenaars waren Maria Wouwerms, weduwe van Philippus Van den Broeck en Jacobus Wouwerms. Chassé heeft maar een vijftal jaren kunnen genieten van zijn lusthof. Hij zal wel meegenoten hebben van de feestelijkheden van het naastliggend Oude Harmoniedomein op 27 mei 1829. Koning Willem I was op bezoek samen met 4000 genodigden...

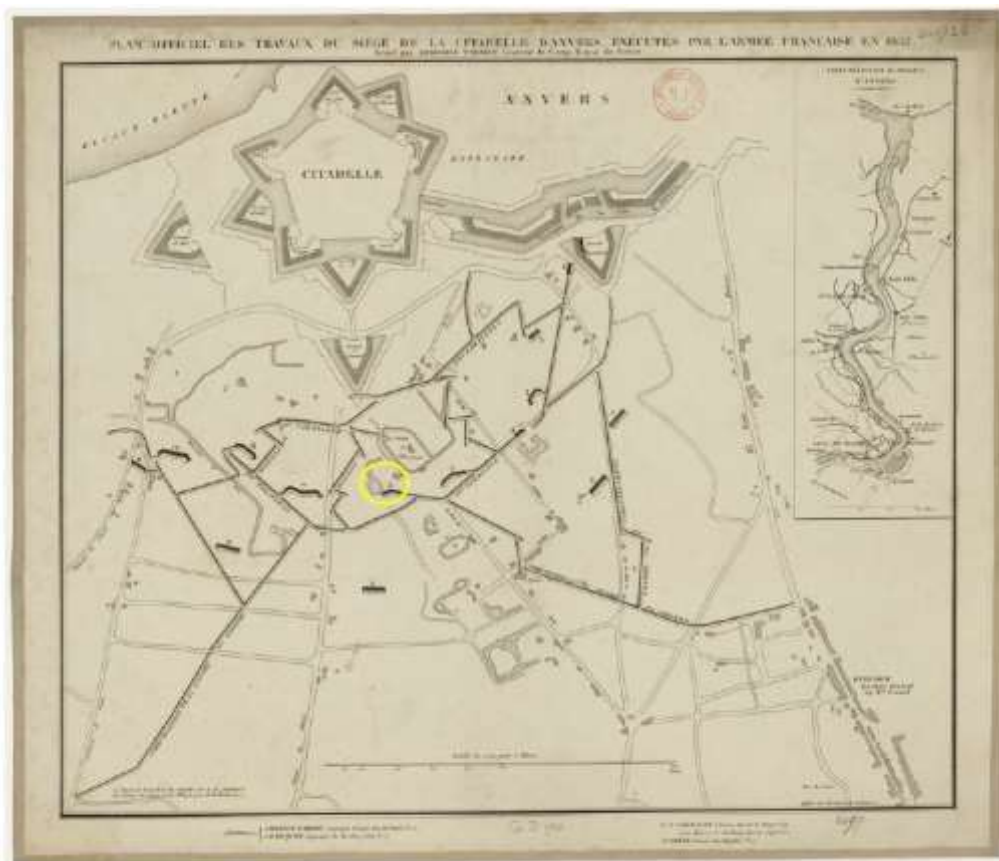
Het lusthof Chassé wordt in 1850 aangekocht door Ernestine Maes en Charles G. Wilmotte. Voor ons geen onbekenden. Zie Hertoghe Actueel jg2.Nr 7 editie juli-augustus. 2021

7) Kadasterkaart: Lusthof Chassé nrs 1753,1756,1757,1755 Felixarchief: 12#2598





8) Aanvalsplan Frans Leger 1832 met aanduiding lusthof Chassé



9) Beschieting van de Citadel 1832





## Sporen van de laatste der klassieke belegeringen (citadel van Antwerpen 1832) aan de Sint Willibrorduskerk te Berchem

### Onderzoek naar de “grafplaten” van twee gesneuvelde kapiteins

#### inleiding:

Als eind 1830 de Belgische revolutie zich voltrekt en ook Antwerpen zich “bevrijdt” van het Hollands bewind, blijft het zuidkasteel, het huidige Antwerpen-zuid, de citadel van Antwerpen, ook wel bekend als de dwangburcht van Alva, in Hollandse handen. Ondanks het verdrag van Londen van 15 november 1831 weigert koning Willem I afstand te doen van de citadel en de forten rond Antwerpen.

Eind 1832 zijn een deel van de grote mogendheden, met name Frankrijk en Engeland, het spelletje beu en een groot Frans leger, 65.000 man sterk, onder leiding van Maarschalk Gérard zakt af naar Antwerpen om, gesteund door de Britse vloot (die de scheldemonding afsluit) de Belgen een handje te helpen om de Hollanders definitief te verdrijven uit Antwerpen. Na een intensieve belegering van drie weken waarbij dag en nacht meer dan 100.000 kanonskogels over en weer vliegen kapituleert Chassé.



Het hoofkwartier van het Franse leger was in Berchem gevestigd. De genietroepen lagen in wat we nu “de vijfhoek” noemen en de artillerietroepen verbleven meer naar het zuiden. Over de kerk van Berchem bevond zich ook een veldhospitaal. Aan de Sint Willibrorduskerk vinden we vandaag nog twee grafplaten van gesneuvelde Franse officieren die daar aan herinneren. We gingen op onderzoek om na te gaan wie deze “helden van 1832” waren. Een van de grafzerken is van kapitein van de artillerie, Jules Grandsire, die sneuvelt op 22 december 1832 (foto links).

We gingen dan ook na of we hier meer informatie over konden vinden. De bron die we daarvoor raadpleegden is: “*Précis historique du siège de la citadelle d’anvers, par l’armée Française, 1832 (parijs, 1833)*”.

Van de Kapitein Grandsire lezen we op pagina 195 in een PS van een schrijven van Lt Generaal Neigre:

**P.-S. MM. le chef d’escadron Gannal, et le capitain Grandsire viennent d’être tués à la batterie de brèche.**

**NEIGRE.**

22 december 1832, daags voor de capitulatie, is men volop met de breskanonnen in actie. Het blijkt alsnog een bloedige dag te zijn geweest. Op pagina 142 schrijft men o.m. het volgende:

**L'armée a des pertes sensibles à déplorer. Le chef d'escadron Gannal et le capitaine Grandsire de l'artillerie ont été tués dans leurs batteries; ces officiers se faisaient distinguer par leur bravoure et leur dévouement; ils emportent les regrets et l'estime générale.**

Het lot slaat trouwens hard toe. Zo lezen we in meer detail op pagina 197:

**cette journée des pertes bien sensibles à déplorer. Le chef d'escadron Gannal et le capitaine Grandsire ont été tués par le même boulet. Le lieutenant-**

Eén kanonskogel dood zowel Gannal als Grandsire. Zo lezen we tenslotte op pagina 95 dat op 23 december, amper 2:30u nadat het bevel tot staakt-het-vuren wordt afgekondigd:

**11 heures et demie.**  
**Le convoi du chef d'escadron Gamal et du capitaine Grandsire, tous deux de l'artillerie, tués hier matin, traverse la grande rue de Berchem. Un bataillon forme la haie. Le général Neigre, accompagné de nombreux officiers de tous grades et de toutes armes, suit le convoi.**

Grandsire sneuvelt dus kort voor de capitulatie van Chassé. We zullen later vinden dat er Franse historici zijn die Grandsire (maar dus daarmee evengoed Gannal) als de gevallenen met de “laatste” kanonskogel zullen bestempelen.

Dat men de Grotesteenweg overstak, terwijl men een erehaag vormde, mag niet verbazen, daar er aan de overzijde van de kerk een (veld)hospitaal was ingericht en wellicht ook een mortuarium. Het staat daarmee met een hoge graad van zekerheid vast dat Kapitein Grandsire wel degelijk tijdens dit beleg slag geleverd heeft en er op 22 december 1832 het leven bij liet, gedood door een van de laatste Hollandse kanonskogels, terwijl hij bij de breskanonnen stond.

We gingen verder op zoek naar de identiteit van Jules Grandsire: Dankzij de grafsteen weten we dat hij geboren werd in 1799 in Boulogne-sur-mer. We richten onze zoekmachine dan ook in die richting. We vonden een chambre d'hôtes “Maison Grandsire” vlakbij Boulogne-sur-mer en vroegen daar achter meer info.

In Boulogne verwijst een straatnaam naar ene Grandsire (1736-1816) die er Burgemeester geweest is. Dat dit een familie is die hier bekend was, mag duidelijk zijn.



Bevraging bij de uitbaters van de chambre d'hôtes bracht niet meteen iets op, maar wel de belofte dat ze met de familie zouden contact nemen.

Op hun website vinden we een korte geschiedenis van het huis (zie foto links). “Située à Saint-Léonard, à la sortie de Boulogne-sur-Mer, la Maison Grandsire a été construite en 1841 par Jacques Théodore Grandsire, fils de

*Louis-Jacques-Antoine Grandsire de Belvalle (anoblit par Louis XVIII) et petit-fils de Jacques Grandsire, dernier maire de Boulogne.*“ Diegene die het huis liet zetten was de kleinzoon van de Burgemeester waar ik het daarnet over had. Met dat in het achterhoofd zitten we ongeveer in het juiste tijdperk om verder te graven.

23

Uiteindelijk komen we terecht op een genealogie website

<https://gw.geneanet.org/pierfit?lang=en&m=S&n=grandsire&p=jules>

Zo komen we steeds dichterbij ons doel. En, oh toeval, blijkt dat onze betreurde kapitein Jules Grandsire de broer was van Jacques-Théodore (die het “huis Grandsire” liet bouwen) en Louis Grandsire. Hij werd wellicht “Jules” gedoopt omdat hun moeder als derde voornaam “Julie” droeg. Hij had wel net zo goed “Antoine” kunnen heten want de twee oudere broers kregen immers elk een stukje van de naam van de vader (Louis-Jacques-Antoine).

Bij de bijkomende info lezen we: “*Jules GRANDSIRE est reçu à Polytechnique en 1816. Affecté dans l'artillerie il prolonge sa formation à l'école d'application de Metz et en sort lieutenant le 1er octobre 1819. Capitaine au 2e régiment d'artillerie, prendra part à la campagne d'Espagne. Avec son régiment, il quitte Douai le 10 juillet 1823, embarque à Bayonne le 3 septembre et débarque en Espagne. Il est à Cadix le 20 septembre. Il établit 40 batteries sur le rio Santi Petri. Ensuite, il fait parti du corps d'armée qui occupe l'Andalousie jusqu'au 1er avril 1825. Ce jour-là, il quitte Cadix mais ne repasse la frontière que le 29 mai et parvient à Bayonne le 1er juin. Sa carrière se poursuit, notamment à Strasbourg, La Fère et Mézières. En 1832, lorsque les Belges assiègent la garnison hollandaise, il participe au siège d'Anvers. Grièvement blessé "par le dernier boulet", il est admis le 22 décembre 1832 à "l'hôpital ambulance de la tranchée" établi sur la commune de Berchein<sup>1</sup> et succombe le jour même à ses blessures<sup>2</sup>.*

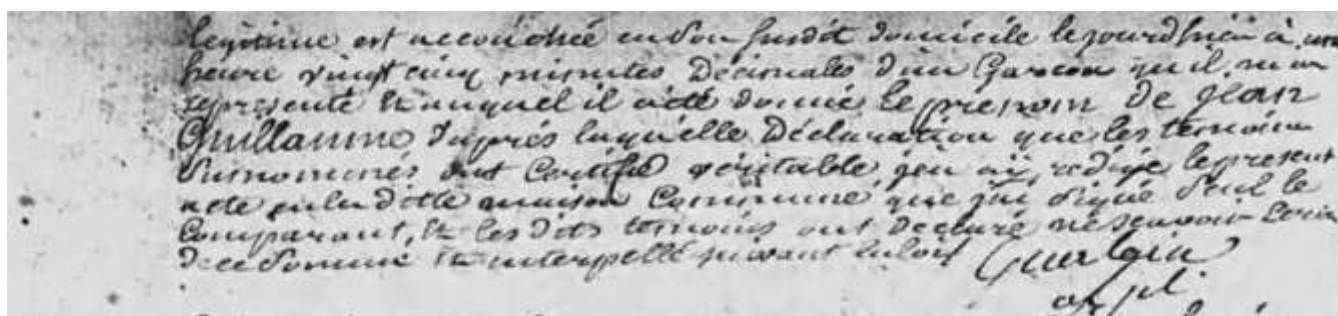
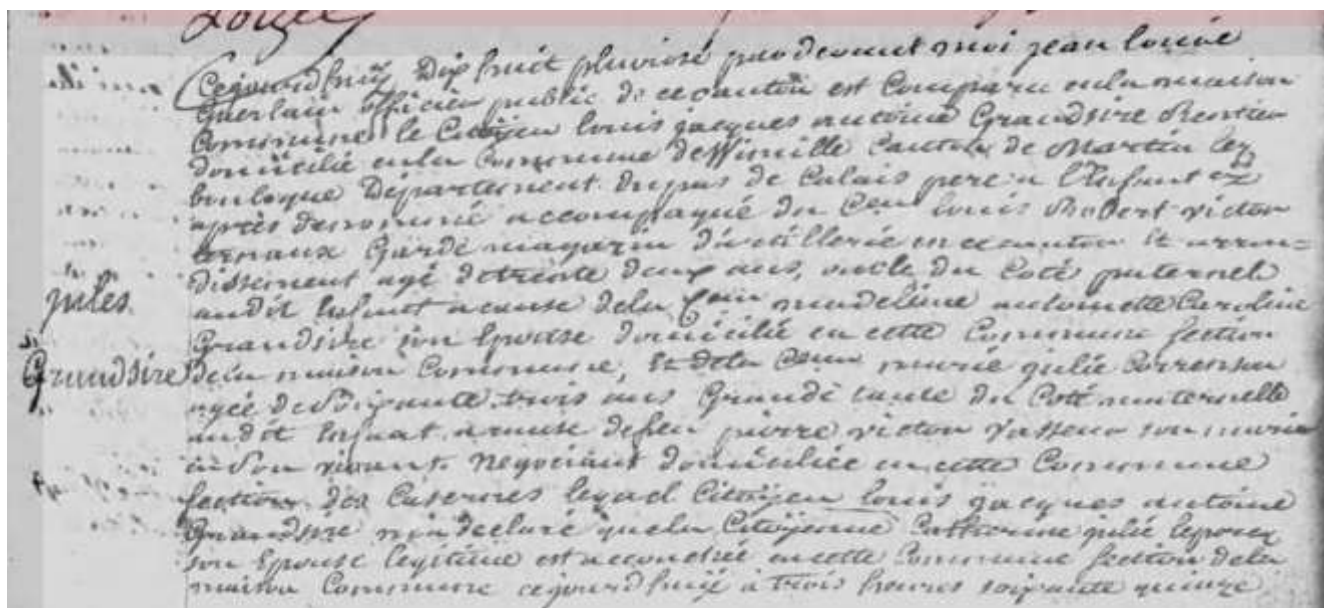
---

<sup>1</sup> We lezen hier “Berchein” maar we begrijpen uiteraard “Berchem”, zie verder voor verklaring.

<sup>2</sup> Men citeert hier Michel Parenty et Henri Lorge, historici die meerdere publicaties deden waaronder in dit geval “gentilhommes et laboureurs du boulonnais thome III”.



We vonden met deze gegevens ook de geboorteakte terug die we hieronder weergeven en die ons de geboortedatum van 6 februari 1799 bevestigt.



De geboorteakte van Jules Grandsire,  
bron: Etat civil – Archives du Pas-de-Calais Boulogne-sur-Mer.

Arbre de famille : "Ma généalogie" (38 950 individus)		1799 - 1832	Naissance 1799
<b>GRANDSIRE Jules</b>			Décès 1832
Parents	<ul style="list-style-type: none"> <li>GRANDSIRE Louis Jacques Antoine ( 1765 - 1837 )</li> <li>LEPORCQ DE BELLEVALLE Françoise Catherine Julie</li> </ul>		
Fratrie (2) <	<ul style="list-style-type: none"> <li>GRANDSIRE Jacques ( 1794 - 1861 )</li> <li>GRANDSIRE Louis ( 1795 - 1875 )</li> </ul>		

Het gezin Grandsire, bron: [www.filae.com](http://www.filae.com)

En hierna zien we zijn overlijdensakte. We begrijpen meteen waarom men op de genealogie website Berchein schreef i.p.v. Berchem. Bovendien wordt daarin de fout gemaakt om te verklaren dat hij op 3 februari geboren was (wat dan weer fout wordt overgenomen op de eerder geciteerde genealogische website):



**Le capitaine du génie Couteaux, officier plein de bravoure et d'élan, a été tué par un boulet, devant la face droite du bastion de Tolède. Un**

Hiermee weten we ook waar precies hij sneuvelde. Op pagina 56 komen we iets meer te weten over de penibele omstandigheden op het slagveld wanneer dit gebeurde:

**La pluie qui dans la nuit n'a cessé de tomber, a rendu plus pénibles les efforts inouis des travailleurs, dont plusieurs ont été ensévelis sous les éboulemens. Parmi les morts, les assiégeans comptent M. Couteau, capitaine du génie, et le lieutenant Gravel, du 19<sup>e</sup>.**

Merk op dat Couteaux hier fout gespeld werd, waardoor we dit bijna misten.

In de dagorder van 20 december 1832 wordt door kolonel Auvray, in naam van Maarschalk Gérard, nog gewag gemaakt van enkele heldhaftige daden die eerder nog niet aan bod hadden kunnen komen. Daarbij lezen we onder de te betreuren officieren op pagina 89:

**tons deux pleins de courage et d'élan; le capitaine du génie Couteaux qui se faisait remarquer par ses talens et son intrépidité.**

Met deze informatie kunnen we dus ook met een hoge graad van zekerheid stellen dat Kapitein Couteaux naar wie de steen op de kerkmuur verwijst daadwerkelijk sneuvelde op 18 december 1832 tijdens het beleg van de citadel en dit voor de rechterzijde van het bastion Toledo.

Maar hebben we hier nu te maken met een grafsteen? Of betreft het een later aandenken van zijn kameraden zoals ook te lezen staat op de steen: "*temoignage de regret de ses camarades*". We graven even dieper.

Uit ons verder onderzoek blijkt dat Couteaux geboren is te Parijs op 4 juli in 1802 (die gegevens ontbreken op de steen). Dat helpt ons verder in onze zoektocht naar de mens achter de gesneuvelde.

Foto: [https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Grave\\_of\\_Couteaux\\_\(P%C3%A8re-Lachaise,\\_division\\_35\)](https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Grave_of_Couteaux_(P%C3%A8re-Lachaise,_division_35))



We duiken even verder in de man zijn privé verleden en vinden al snel de geboorteakte van Alexandre Adrien Couteaux terug:



Bron: Actes reconstitués de l'état civil de Paris (XVIIe – 1859), Paris

**Naissance**

Le 04 juillet 1802  
Paris  
(Paris, Paris)

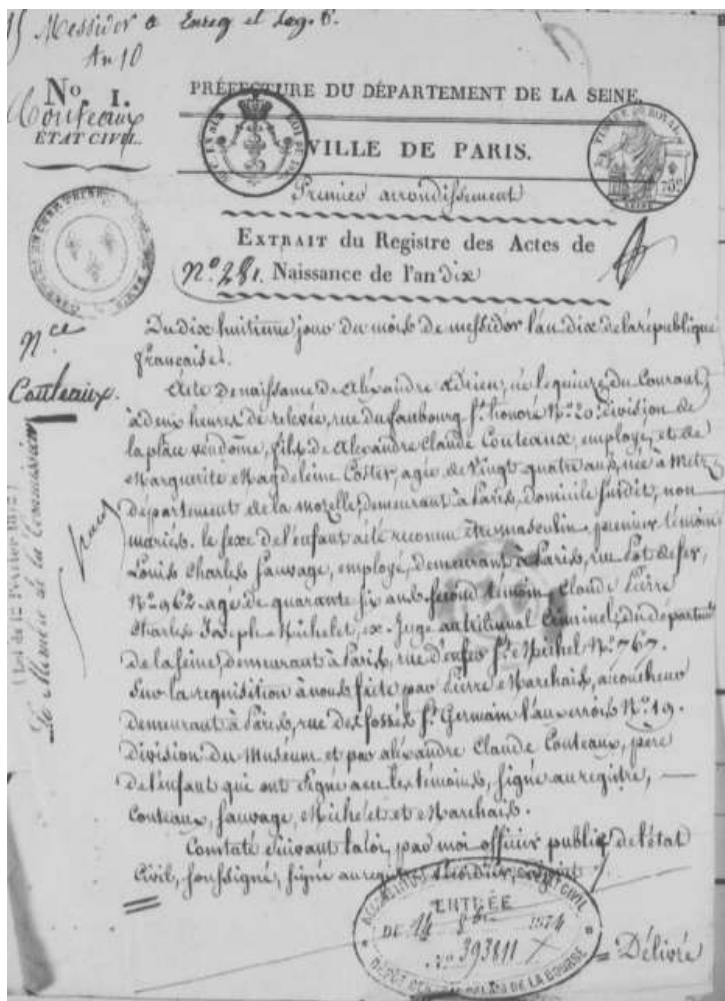
**Aléxandre Adrien COUTEAUX**

Parents

- Alexandre Claude COUTEAUX
- Marguerite Magdeleine COSTER

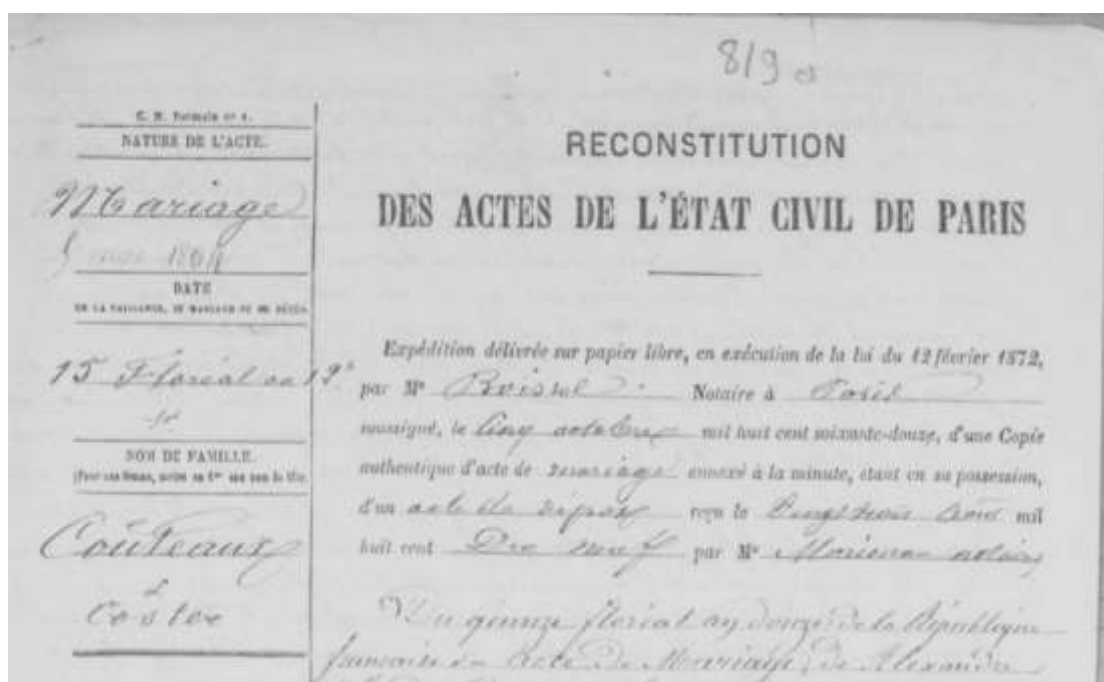
**Autres informations**

Référence n° ECR75-AN10-N-007837214\_931-0001097



27

Van moeder leren we niets over haar eventuele beroep. Van vader staat er enkel “employé” Pittig detail: de ouders zijn hier vermeld als “non marié” en treden pas op 5 mei 1804 in het huwelijk...



Bron: Actes reconstitués de l'état civil de Paris (XVIIe – 1859), Paris

In boven geciteerde bron vinden we ook nog diverse aktes terug waardoor we nu weten dat zijn moeder begin 1802 scheidt van haar toenmalige man en een dikke zes maanden later bevalt van Alexandre Adrien. Vader Couteaux erkent blijkbaar het kind (beide ouders staan vermeld op de geboorteakte) en het huwelijk volgt dan in 1804. Moeder Marguerite Coster blijkt de dochter van een dokter te zijn en vader Couteaux de zoon van een ex-magistraat. Wat ze zelf als beroep uitoefenden blijft vooralsnog een raadsel.

Vader Couteaux blijkt toch ook niet de eerste de beste te zijn geweest. In mei 1821 wordt hij geridderd in la légion d'honneur (de hoogste Franse onderscheiding). We kunnen bevestigen dat de persoon vermeldt op de akte van dit eerbetoon dezelfde is. Naast zijn volledige naam wordt ook zijn geboortedatum en plaats vermeld en die stemt overeen met die op de huwelijksakte (20 maart 1774 zie:

[www.geneanet.org/registres/view/526092?individu\\_filter=4404870](http://www.geneanet.org/registres/view/526092?individu_filter=4404870) ) .

Moeder overlijdt op 1 juni 1849. Vader Alexandre Claude overlijdt iets meer dan een jaar later op 1 augustus 1850 en wordt begraven op 9 augustus 1850. Beiden werden op de overlijdensakte van moeder Coster vermeld als zijnde rentenier (laten we zeggen gepensioneerd). Nergens vinden we andere aktes van Alexandre Adrien en zo concluderen we voorzichtig dat hij nooit getrouwd is.

We laten het daar niet bij en vinden de werkelijke begraafplaats van onze kapitein terug.

Zijn stoffelijke resten komen reeds op 5 januari 1833 toe te Parijs op het beroemde kerkhof van Père Lachaise en hij wordt daar “voorlopig ondergebracht” zoals blijkt uit deze registratie.



Bron: *Registres journaliers d'inhumation - Archives de Paris, Cimetière du Père-Lachaise.*

Er staat zelfs bij vermeld “*venant d’anvers Belgique*”.

En op 12 januari 1833 volgt dan wellicht zijn “eerste” begrafenis:



Bron: *Registres journaliers d'inhumation - Archives de Paris, Cimetière du Père-Lachaise.*

Er werd later bij vermeld (uiterst rechts op het document) dat het nr 45527 (zie vorige afbeelding) naar 50943 overgezet werd (zie volgende afbeelding). Zo weten we dat het over onze kapitein gaat.

Op 2 juli 1835 volgt:



Bron: *Registres journaliers d'inhumation - Archives de Paris, Cimetière du Père-Lachaise.*



Dat het om dezelfde Couteaux gaat, lezen we bij zijn voornaam, waar “capitaine du génie” geëxpliciteerd wordt. Waarom de man in 1835 opnieuw begraven wordt, heeft wellicht alles te maken met het feit dat er voor hem een prachtig grafmonument opgericht wordt.

In 1839 wordt dit praalgraf in het boek van Joseph Marty: “*Les principaux monuments funéraires de Père-Lachaise, de Montmartre, du Mont-Parnasse et autres cimetières de Paris*” (pagina 71-73), als een van de meest opmerkelijke op deze begraafplaats vermeld en wordt ook een afbeelding ervan gemaakt. (Zie afbeelding links).

Bij de uitleg over dat monument lezen we: “*Il est décédé dans la citadelle d’Anvers, le 18 décembre 1832. Ses restes ont été transférés à Paris et inhumés au cimetière du Père Lachaise, non loin des mausolées des maréchaux de France.*” Het gaat dus wel degelijk over dezelfde Couteaux. En verder staat er “*Ce monument est, par son originalité et son élégance, un des plus remarquables du cimetière du Père Lachaise.*”<sup>4</sup> Als statement kan dat tellen.

Op 1 mei 1861 gebeurt er nog iets op het kerkhof



Bron: *Registres journaliers d'inhumation - Archives de Paris, Cimetière du Père-Lachaise.*

3 x dezelfde naam? Het betreft onze betreurde kapitein (men verwijst hier immers ook naar het vorige nr 50943 en zijn ouders Couteaux-Coster (moeder) en Alexandre Claude Couteaux (vader). De bijschriften tellen voor alle drie. De tweede vermelding is een ander handschrift en betreft weer een nog latere toevoeging. Daar wordt vermeld dat ze begraven zijn (inhumé) en naar nr 193 overgebracht zijn in 1885 (?).

<sup>4</sup> Zie: [https://fr.wikisource.org/wiki/Les\\_principaux\\_monuments\\_fun%C3%A9raires/Couteaux](https://fr.wikisource.org/wiki/Les_principaux_monuments_fun%C3%A9raires/Couteaux)



We weten zeker dat het grafmonument er nog stond in 1878. Want, zo lezen we in : “*Paris Cimetières, Guide aux sépultures des personages célèbres inhumés dans les trois grands cimetières de Paris, Edward Falip, 1878*”, pagina 78:

“*COUTEAUX (Alexandre-Adrien), capitaine du génie, tué au siège d'Anvers.— 1832— Mausolée simulant une tente de campement. — (35)*”.

Vandaag is daar op Père Lachaise helaas niets meer van terug te vinden; Maar Couteaux kreeg samen met zijn ouders wel een nieuwe rustplaats.



Vader, moeder en onze betreurde kapitein rusten thans samen onder dezelfde steen, op het Père Lachaise kerkhof (zie foto links). Inzoomend op de foto van de grafsteen op wikisource leert ons dat ze er wel degelijk alle drie op vermeld staan:

Alexandre Adrien op het bovenste deel (“*tué au siège d’anvers*”), met daaronder de vermelding van zijn moeder (overleden 1849) en op het onderste deel die van vader met de vermelding van diens ereteken van chevalier dans la legion d’honneur. Maar we merken nog iets op: Er staat ook “*Ancien Consul Général du Maroc*”. Vader bleek dus een belangrijk diplomaat geweest te zijn.

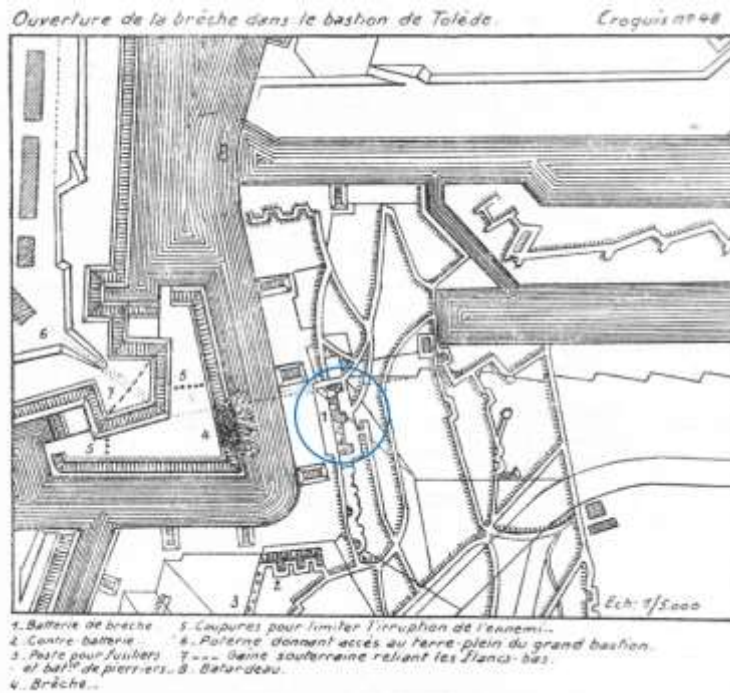
Waar we dus eerst dachten een grafsteen van Couteaux te hebben aan de Sint Willibrorduskerk, blijkt dit om een gedenksteen te gaan. Wanneer die daar precies terecht kwam dienen we verder uit te zoeken. Tegelijk gaat hier alvast een intrigerende geschiedenis achter verscholen om stil van te worden.

Geen enkele ouder zou afscheid moeten nemen van een kind... Iemand na hen heeft gelukkig de moeite genomen om ze hier voorgoed samen te brengen. We laten ze hier verder respectvol in vrede rusten.

Wat we wel nog konden nagaan is de bij benadering locatie (op vandaag) waar de kapiteins Grandsire en Couteaux sneuvelden.

## Waar sneuvelden Grandsire en Couteaux?

Van Grandsire lezen we dat hij samen met Gannard sneuvelt “tués á la batterie de brèche” (zie *Précis Historique... P195*). Van Couteaux vinden we nog meer detail: “Devant la face droite du bastion de Tolédo” (zie *Précis Historique... P186*)



De breskanonnen aan de rechterflank van het bastion Toledo zijn op de kaart links aangeduid onder “1” (bron: *Majoor F. Delvaux, Le siège de la citadelle d’anvers, 1930, pagina 181, figuur 48*).

31

Wanneer we het bastion Toledo superposeren op een “huidige” stadskartaat zoals hiernaast gebeurde op het “beau plan” dan is de plaats, die het dichtst de werkelijkheid benadert, niet ver van het kruispunt Amerikalei en de Brederodestraat en dit dus voorbij het deel met de Bestormingsstraat (deze naam refereert trouwens naar het beleg van de citadel). Daar ligt vandaag de tramhalte “Bestorming” op de Brederodestraat en de halte met de eveneens toepasselijke naam “Bres” op de Amerikalei.



Afbeelding: “beau plan” + stratenplan, bron: zie <sup>5</sup>

<sup>5</sup> Kaart van Antwerpen en omgeving, gegeneraliseerd en getekend door de Garde de Génie Guillaume, bijgenaamd “Le beau plan” of “Schoon plan”. De kaart geeft de situatie van Antwerpen in 1853 met een zeer gedetailleerde afbeelding van de 16de-eeuwse omwalling met vermelding van de afmetingen. Dit plan werd in het rapport “Een bastionmuur van de Spaanse Citadelle aan de Gijzelaarsstraat 5 te 2000 Antwerpen. Eindverslag van een archeologische toevalsvondst. (Agentschap onroerend erfgoed 2021)” gesuperposeerd op het huidige kadasterplan. Het werd hen voorgedaan op een totaalplan van de omwalling in de masterproef van Seppe Neyts “Van woord tot wal, de Antwerpse fortificaties als een regelgebaseerd ontwerpsysteem (U-Gent 2017-2018)”. Dit detail komt uit figuur 20, pagina 42. .

## Met dank aan,

Peter Raats, Marc Van Acker, Marcel Windey

## Geraadpleegde bronnen,

Notarisakte Gheysens, juni-juli 1850 perceel nummers 1753, 1756, 1757, 1755 (links van de oude Harmonie)

Felixarchief. Cartografie 12#4082, 12#2598

Rijksmuseum Amsterdam

Verzameling kasteel Versailles

Belpaire in de Lei, Leicahier 1, auteur Karl Scheerlinck, 2019

Bibliothèque National de France

Wikipedia; Belegering Citadel Antwerpen, Generaal Chassé, Maarschalk Gérard. Beschieting van Antwerpen 1830.

Collectie en informatie Peter Raats

---

## Wist u dat

### *Adventskransen en andere religieuze lichtfeesten*

Ik wist het ook niet. Het internet kwam te hulp.

Het woord advent komt van het Latijnse ‘adventus’ wat ‘de komende’ betekent. De aanloop tot het kerstfeest.



De adventskrans is uit het Duitse taalgebied overgewaaid. Ook in de Scandinavische landen komt dit gebruik veel voor. De eerste krans werd bedacht door de Lutherse theoloog Johann Hinrich Wichern (1808–1881). Hij ving veel kinderen op uit arme gezinnen. De kinderen vroegen vaak wanneer het nu eindelijk kerstmis was. In 1839 maakte hij van een houten wiel een krans met vier grote en 24 kleine kaarsen.

De advent telt in ieder geval altijd vier zondagen en begint op de zondag vier weken voor Kerstmis, de zondag tussen 26 november en 4 december. Omdat Kerstmis niet per se op een zondag valt, kan het aantal weekdays verschillen.



Is er een verwantschap met Chanoeka? Tijdens het joodse feest, Chanoeka ‘het feest van de lichtjes’ wordt er in dezelfde periode steeds een kaarsje meer aangestoken in de speciale 9-armige kandelaar.



Kwanzaa is een feest van het leven gebaseerd op Afrikaanse cultuur van de Bantoevolken. Het wordt gevierd op het einde van het jaar door Amerikanen van Afrikaanse afkomst, die officieel afstammen van West-Afrikaanse en Zuidoost-Afrikaanse regio's. Het duurt een volle week. Families en gemeenschappen komen bij elkaar om de voorouders te eren, de banden tussen hen te bevestigen en de Afrikaanse en Afro-Amerikaanse cultuur te vieren. Elke dag steken ze een kaars aan. In december 1998 werd geschat dat wereldwijd door 28 miljoen mensen Kwanzaa werd gevierd.

Divali, “rij van lichtjes” in het Sanskriet, is een hindoeïstisch feest in de herfst, dat in de religieuze traditie vijf dagen duurt. Tijdens Divali wordt de overwinning van het licht op de duisternis gevierd – en andere antitheses zoals de overwinning van wijsheid op onwetendheid, van waarheid op onwaarheid en van goed op kwaad. Traditioneel staan er aardenwerken lampjes (diya's) in en rondom het huis.



De adventskalender tot slot is een latere traditie dan adventskransen. Ook oorspronkelijk afkomstig uit Duitsland. Aan het concept is sinds de 19<sup>de</sup> eeuw niet veel veranderd, aan de invulling wel. De kalender bevat meerdere vakjes en/of luikjes met een cadeautje erin, een chocolaatje of een wijze spreuk. Op elke dag van de advent 1 zo'n vakje openen, levert per dag 1 presentje. Tegenwoordig hebben commerciële partijen zich gestort op advent. En dus kunt u in de winkel adventskalenders met theesoorten, sieraden, cosmetische producten, speciaalbier of zelfs luxe horloges vinden.

## In ons park

### Een evacuatie oefening



Tijdens onze wekelijkse hondenwandeling in het Hertoghe park werden Berthy (in het blauw tussen de meute) en ik plots omringd door alle leerlingen van de Kolibrie school met hun begeleiders. Het bleek om een evacuatie oefening te gaan. Verdeeld in hun jaargroepen wachtten ze gedisciplineerd het afwerken van het evacuatie programma af. De terugtocht werd aanvaard waarbij gretig gebruik werd gemaakt van de modder op het pad.

### Buurt graffiti

Op de muren die de achtertuinen van de Jan Van Rijswijcklaan vormen botsten we op de volgende verrassing.



Jarenlang vormde de aartslelijke graffiti op deze muur voor ergernis. De F die links te zien is was onderdeel van F... school!



Muurgraffiti is moeilijk te verwijderen en de Stad is van mening dat er alleen aan de openbare weg iets aan gedaan moet worden. Groot was dus onze verbazing dat iemand het nodig had gevonden om er op deze muur iets aan te doen. Was het een eigen initiatief? Verfspuitbussen zijn toch niet goedkoop. Waren het leerlingen van de Kunsthumaniora? Was het toch in opdracht van de Stad? Hoe dan ook het werk zou niet misstaan in het M HKA aan de Waalse Kaai.

Als de bus met roze verf niet leeg was geweest was de F waarschijnlijk ook verdwenen. Graffitiërs laten meestal een handtekening achter, alleen door hun mede-sputters te herkennen. Ook hier tasten we in het duister. Wie het weet mag het zeggen.

## Hoornaar of wespennest



Vanaf Jan Van Rijswijcklaan balkons is iets zorgwekkends te zien in een boom in het park tegenover de Kolibrie school. Etienne Logisse merkte het op en het baarde hem terecht zorgen: “Het is geen wespennest, maar wel een nest van de gevaarlijke hoornaar. En dat tegenover de school en de kindjes en de hondjes en de mensen. Nu liggen in dat nest normaal eitjes van de hoornaar. Het nest is zeker 1 meter groot.”

Europese hoornaars zijn er altijd geweest in onze contreien. De Aziatische hoornaars worden bij ons gespot sinds 2016 en bedreigen (eten) de bijenpopulatie. Volgens wetenschappers moeten we met de Aziatische hoornaar leren leven. Ze zullen bij ons in de natuur niet meer weg te krijgen zijn. Opsporen en vernietigen is de boodschap, ze hebben geen natuurlijke vijanden. Een nest kan in zijn levensduur vele kilo's honingbijen verorberen.

Mocht het toch een wespennest zijn dan weten we dat dat maar een jaar wordt gebruikt. Ze zijn in de winter leeg. Soms wordt er naast het oude nest een nieuw nest gebouwd.



Door Etiennes opmerkzaamheid kon het nest gemeld worden aan de Stad. Ontvangst van de melding is bevestigd. Na oplossen van een gemeld probleem volgt daar normaal ook een bevestiging van. Dit is dus nog niet gebeurd. Het schijnt echter lang te duren voordat er iets gedaan kan worden. Er zijn nog niet veel specialisten en er moet een hoogwerker ingezet worden. Wel opmerkelijk is dat zo'n nest op zo'n grote hoogte de stormen van de afgelopen maanden heeft overleefd.

Alleen bij een wespenallergie is een steek van een hoornaar gevaarlijk. Hoornaars zijn niet geïnteresseerd in zoetigheden, in uw tuin, op stadsterrassen, bij uw picknicks zullen ze u dus niet lastigvallen.

### **KareLDROOMstraat en KareLDROOMplein vóór de hoofdingang van het park.**

36

De wensen van de buurt moeten levend gehouden worden. Het lange-termijn plan moet kort worden.



Ga naar links, naar rechts, vooruit, achteruit... Meer dan twintig instructies in de vorm van borden, verkeersdrempels, niet-werkende stoplichten en allerlei wegmarkeringen heeft de Stad bedacht en niemand schenkt er veel aandacht aan. Meegemaakt in India: in een brede boulevard wachten aan beide kanten voor het stoplicht: veel ronkende brommers, kamelen met karren erachter, fietsers met goederen op de fiets en erachter, auto's, voetgangers met goederen – op de middenberm liggen mensen te slapen. Alles vertrekt tegelijkertijd, meestal werkt het en nergens zijn er borden te zien.

NELLY BONGERS



## *Wandelconcerten Sint Laurentius 2024 - 2025*

Donderdag 6 Februari

Fluctus Ensemble (zang, traverso, viola da gamba, theorbo)

Donderdag 6 Maart

Matthias van Custem & Leen Braeckman (gitaar duo)

Donderdag 3 April

Lette Thijs (saxofoon) & Moïra Michelazzo (klarinet)

Donderdag 8 Mei

A'ppella Vocal Ensemble

Donderdag 5 Juni

Udana Quintet (houtblaas kwintet)

Sint-Laurentiuskerk

Markgravelei 93, 2018

Antwerpen

12u30-13u15

info: 0486 67 98 10

masako-honda@hotmail.com

[www.st-laurentius-antw.net](http://www.st-laurentius-antw.net)

## *Kunst in het provinciehuis – Tussen Licht en Donker*

*Van 25 oktober 2024 tot 14 maart 2025*



*Frans Masereel, L'aveugle (1957)*

In de herfst- en wintermaanden kan je in de kunstinstallatie wandelen van licht naar donker, van oost naar west, van dag naar nacht.

Tussen Licht en Donker toont een 100-tal kunstobjecten uit de collectie van de provincie Antwerpen. Sommige werken gaan voluit voor het licht. Andere hullen zich in duister. Zon tegenover maan. Centraal komt 'Venice Lightbox (Santa Maria del Salute)' te staan, een werk van David Claerbout dat slechts zelden wordt getoond. Het monumentale wandtapijt 'Day and Night' van Julien Van Vlasselaer, ooit ontworpen voor het vorige provinciehuis, vormt de achtergrond.

Met werk van onder meer David Claerbout - Julien Van Vlasselaer - Sarah De Wilde - Mark Swysen - Jef Verheyen - Henri van Straten - Sofie Muller - Stefan Annerel - Sam Dillemans - Georges Flips - Chantal Chapelle - Jan van der Loo - Jan Dries - Goedele Peeters - Leon De Smet - Jan Vaerten - Leo Reijnders - Mark Verstockt - Narcisse Tordoir - Frie J. Jacobs - Filip Francis - Gustave De Smet - Jack Godderis - Frans Masereel - Frank Maieu - Fred Bervoets - Luc Tuymans - Pol Mara - Paul Van Hoeydonck - Hugo Heyens.

**Tussen Licht en Donker: praktische info**

**Wanneer:** Van 25 oktober 2024 tot 14 maart 2025 tijdens de openingsuren van het provinciehuis: op werkdagen van 8 tot 18 uur (gesloten tijdens weekends, op feestdagen en tussen kerst en nieuwjaar).

**Waar:** Provinciehuis Antwerpen, Koningin Elisabethlei 22, Antwerpen

**Prijs:** Gratis

**Meer info** Meer info vind je op de pagina [Tussen Licht en Donker](#).

BOB DAEMS, BEHEERDER KUNSTCOLLECTIE

[kunst@provincieantwerpen.be](mailto:kunst@provincieantwerpen.be)

M +32 472 98 14 11

38

---

### *En nog een paar foto's*



















Meer info over de buurtkring en zijn activiteiten?  
Of heeft u ook wat te delen met de buurt?

[BuurtkringHertoghe@gmail.com](mailto:BuurtkringHertoghe@gmail.com)

Buurtcoach Inge Melis

0485 23 05 31



*Buurtkring Hertoghe  
is een initiatief  
van Nottebohm WZC*